

טובת הכלל וטובת הפרט

אשר בראון

בגיליון אוגוסט 2004 (חברת 311) של משק הבקר והחלב, פורסמו 2 מאמרים אשר דנו באותו נושא, מנקודות מבט שונות. האחד, פרי עטו של לירון תמיר, שהסביר את חשיבותו של השינוי בשיטת התשלום למרכיבי חלב (עודפי שומן). השני, של ד"ר עופר קרול, שהסביר למה לא כדאי לשנות את שיטת התשלום, או לפחות לא בתכיפות הנהוגה אצלנו. האחד (לירון) ייצג את אינטרס המערכת הכללית, השני (עופר) את העניין של הרפתן הבודד. שניהם בוודאי יטענו שאינטרס הכלל, הוא אינטרס הפרט ולהיפך. ברם, במערכת הקיימת היום בענף, אינטרס הפרט מנוגד לעתים קרובות מדי לאינטרס הכלל ולהיפך.

אביא כמה דוגמאות:

- 1. תמחור החלב לרפתן** – מעודד אותו לייצר חלב עתיר מוצקים. ברם, אחת לתקופה, מתעדכנות התכולות הסטנדרטיות של החלב לצורך תשלום ומתיישרות עם הממוצע בענף. הרפתן הבודד צריך שוב להתאמץ ולהשקיע, כדי להעלות עוד יותר את המוצקים, מבלי לקבל תגמול הולם למאמציו.
- 2. שיטת הסקר** – באופן טבעי, כל יצרני החלב משתדלים להקטין את הוצאותיהם למינימום. אולם, כתוצאה משיטת הסקר, ככל שהוצאות יהיו נמוכות יותר, כך מחיר המטרה ירד (שלא לדבר על ההתייעלות...). וכך יוצא שהרפתנים רצים אחרי הזנב, ולמרבה הפלא, לא מצליחים לתפוס אותו.
- 3. שיטת המכסה** – כאשר המכסה מבוטאת בליטרים של חלב, ללא התייחסות לתכולותיו, והתשלום הינו עבור רכיבי חלב, קיימת שיטה אחת להעלות את הפדיון מהחלב: לרכז אותו עד כמה שרק ניתן. וכך אנו עדים לכניסת גזעים חדשים לארצנו, המאפשרים להעלות את הפדיון מחלב ב-10% עד 20% במסגרת אותה מכסה. רווח נקי לרפתן הפרטי, אך חוסר יעילות משווע ברמת הענף.

הגיע הזמן לשים את הקלפים על השולחן ולשנות את השיטה. על פי דברי שר החקלאות, משטר המכסות אינו בסכנה ואין עוררין על נחיצותו. על מנת למנוע יצירת עודפים של מוצקי חלב, יש להעביר את המכסה למונחי שומן וחלבון. כל רפת תדע מהי כמות השומן ומהי כמות החלבון שעליה לייצר במהלך השנה, והיא תבחר את הדרך הרצויה לה על מנת לעמוד במכסה: מי באמצעות חלב מרוכז, ומי באמצעות חלב דליל. אם למים שבחלב לא יהיה מחיר, אזי השיקול היחיד שיעמוד לנגד עיני הרפתן תהיה, עלות ייצור ק"ג שומן או ק"ג חלבון. כך נשיג התייעלות שתפעל הן לטובת הכלל והן לטובת הפרט. בצורה זו גם לא יהיה צורך לקבוע סטנדרט למחיר המטרה. התמחור יעשה ישירות, לפי כמות המוצקים המשוקת (ולא לפי אחוזים) לאחר המרת מחיר החלב למחיר מרכיביו במעמד המרת המכסה מליטרים חלב לק"ג מוצקים.

נושא נוסף שראוי להעלותו לדיון, הינו הכפילות של הסקר ואחוזי ההתייעלות. ניתן אולי להסכים על ניכוי אחוז התייעלות מסוים, מדי תקופה (אם כי, לא לאורך זמן, כי הרי בצורה הזאת, נגיע בסופו של דבר למחיר אפס). אולם לא יתכן שהרפתן לא ייהנה כלל מפירות התייעלותו. בשיטת הסקר, כל רווח המושג על ידי הרפתן כתוצאה מהתייעלות נלקח ממנו כתוצאה מהסקר. כל ירידה בהוצאות, כל הוזלה של המנה של הפתן בודד, פועל כבומרנג ומביאה לירידה במחיר המטרה לכלל הרפתנים. הרפתנים הם אלו שמשקיעים מזמנם, ממרצם ומהונם להשגת התייעלות (בהשקעה בתשתיות, במימון מו"פ, ועוד...) אך הם היחידים שבסופו של יום, אינם רואים גרוש מפירות השקעתם. שיטת הסקר צריכה להשתנות. הסקר צריך להיות מדד לכושר העמידה של הרפתנים בהתייעלות המוכתבת מראש. התייעלות גדולה יותר מהמוכתב תהיה לטובת הרפתנים. התייעלות נמוכה יותר, לאורך זמן, תביא להקטנה באחוזי התייעלות המוכתבת. כוחות השוק (האהובים כל כך על אנשי האוצר) יגרמו לכל רפתן, לרצות לייצר בצורה היעילה ביותר, כדי להגדיל את הכנסותיו כך שאין חשש לכך, שהרפתנים יאטו בכוונה תחילה את התייעלותם.

שני השינויים המוצעים לעיל ישימו קץ לניגוד האינטרסים הקיים כיום בין הרפתן הבודד לכלל הרפתנים. השינויים גם יבטיחו ייצור יעיל יותר של מוצקי חלב ויאפשרו טיפוח עקבי ורציף של עדר, שייצר מוצקי חלב בצורה היעילה ביותר. ■